

Vondsten in een kerkarchief

Bijna dertien jaar geleden werd het archief van de hervormde gemeente Leusden (1664-1975) in bewaring gegeven aan Archief Eemland. Nu kan iedereen de oudere stukken raadplegen.

door **CARINE ALDERS**

Achttien strekkende meter dozen met notulen van de kerkenraad, foto's, kostersrekeningen, lijsten van bedeeden en boekjes van de zondagsschool. Alle dozen waren keurig genummerd, maar in de loop der tijd bleek dat niet altijd logisch en betrouwbaar. Soms waren stukken zelfs onvindbaar. In juli 2011 begon Wim van den Hoonaard met het opnieuw inventariseren van dit waardevolle archief. Hij is medewerker archieven en collecties. Bijna anderhalf jaar lang dompelde hij zich onder in de geschiedenis van de hervormde gemeente in Leusden.

'Alles begint met inlezen over de archiefvormer. Voor mij was het mijn eerste kerkarchief, maar ik had het geluk dat de Leusdense amateurhistoricus Willem Bos het archief in 1975 eerder inventariseerde. Bovendien heeft hij een groot aantal artikelen en boeken geschreven. Ook ben ik te rade gegaan bij mijn collega's Dirk Steenbeek en Sjoukje Straub, die al menig kerkarchief inventariseerden. Ik kreeg langzaam een beeld van de organisatie, haar doelstellingen en de activiteiten die daaruit voortvloeien.' Met deze kennis ontwierp Wim een nieuwe in-

Wim van den Hoonaard:
'Je zou denken dat een archivaris vooral met papier werkt, maar ik vind dat ik eigenlijk met mensen werk.'

deling voor het archief, die aansluit bij de inventarisaties van andere kerkarchieven. 'Zo kunnen onderzoekers sneller hun weg vinden in deze omvangrijke bron. Daar heb ik dan een steentje aan bijgedragen...'

VERNIETIGEN

Selecteren is een onontkoombaar onderdeel van een inventarisatie. Bij archiefmedewerkers zit bewaren in de genen; documenten vernietigen gaat tegen hun natuur in. Een zorgvuldige procedure verzacht het leed. 'Bij archiefstukken die meer dan één keer bewaard zijn gebleven is de beslissing eenvoudig. Ook kerkelijke archiefstukken van vóór 1900 worden over het algemeen bewaard. Maar je moet ook keuzes maken op grond van inhoud. Daar zijn richtlijnen voor. Bijlagen bij jaarrekeningen hoeven bijvoorbeeld niet eeuwig bewaard te blijven als de goedgekeurde rekeningen aanwezig zijn. Ik leg de lijst met te vernietigen archiefstukken ook voor aan de archiefvormer, in dit geval het kerkbestuur. Pas wanneer zij akkoord gaan worden de papieren daadwerkelijk vernietigd. Uiteindelijk is het archief met zo'n drie meter ingekort.'

VOER VOOR GENEALOGEN

'Voor mij waren vooral de kostersrekeningen een verrassing. Daarin staat nauwkeurig vermeld welke trouwerijen en begrafenissen plaatsvonden. Deze informatie kom je ook tegen in jaarrekeningen, maar de kostersrekeningen vullen vaak hiaten in. Ook vond ik in het archief van de diaconie lijsten met namen van bedeeden. Het oudste stuk in dit archief is een afschrift van een trouwakte uit 1664. Samen met de doop-, trouw- en begraafboeken bieden deze bronnen weer nieuwe aanknopingspunten voor Leusdenaren die op zoek zijn naar hun voorouders.' Het archief omvat ook documenten over de zondagsscholen in Asschat en Leusbroek. Naast liturgieën en enkele preken zijn de presentielijsten en de namen en adressen van leerlingen bewaard gebleven. 'Ik vond het belangrijk om de leesboekjes en de lesmethoden te beschrijven die gebruikt werden. Er is zelfs bladmuziek bewaard van de liedjes die gezongen werden. Zo kun je je heel goed inleven in wat je (over)grootouders lazen en zongen. Je zou denken dat een archivaris vooral met papier werkt, maar ik vind dat ik eigenlijk met mensen werk. Personen

uit het verleden komen tot leven en met een goede inventaris help je mensen in de toekomst om hun weg te vinden in het archief.'

VEELZIJDIG

Het archief schetst natuurlijk een beeld van de groei van de hervormde gemeente Leusden en het ontstaan van twee wijkgemeenten. Daarnaast biedt het echter ook inzicht in maatschappelijke activiteiten van de kerkgemeente. De jaarverslagen en bestuursnotulen van de Christelijke Jonge Meisjes Vereniging 'Dorkas' zijn bewaard gebleven. De vereniging werd in 1907 opgericht en hield zich in de beginjaren vooral bezig met het naaien van kleding voor de armen. Kort na de Tweede Wereldoorlog werd bovendien de Christelijke Vrouwenvereniging 'Dient Elkander door Liefde' opgericht. Ook hier werd ijverig genaaid en gebreed voor hulpbehoevenden. In 1954 ontstond een afdeling Gezinsverzorging vanuit de diaconie. Een onverwachte schat in dit archief zijn de stukken die betrekking hebben op de hofstede Donkelaar. In 1761 schonk Maatje Arissen haar boerderijen aan de Armen van Leusden, later de diaconie. Al deze archieven maken deel uit van de inventaris.

TIJDSBEELD

Ooit begon Wim bij de overheid als medewerker documentaire informatieverzorging. Hij kreeg vooral te maken met dynamische archieven, het korte-termijngeheugen van een organisatie. 'Deze archieven worden veel geraadpleegd en het is dus heel belangrijk om zaken systematisch op te bergen. Tegelijk groeit het archief ook snel; er komen dagelijks nieuwe stukken bij. Ik kwam tot de ontdekking dat werken met een statisch archief wellicht beter bij mij past. Daarin worden documenten voor de lange termijn bewaard en niet zozeer voor dagelijks

Correspondentie uit de periode 1816-1856, met rechts het Koninklijk Besluit uit 1816 tot het stichten van de Nederduitse Hervormde Kerk en het bijbehorend reglement.

Carine Alders is musicoloog en vrijwillig medewerker van Archief Eemland.

gebruik. Ik vind het een uitdaging om puzzelstukjes op hun plek te laten vallen en daarbij kun je de hectiek van een dynamisch archief slecht gebruiken. Bovendien is geschiedenis nu mijn werk; dat vind ik razend interessant. Elk archief vertegenwoordigt een periode, met een eigen gezicht en eigen accenten. Geregeld zie ik raakvlakken tussen het verhaal dat een archief vertelt en de landelijke of zelfs internationale geschiedenis. Het zou bijvoorbeeld interessant zijn om uit te zoeken wat de rol van de kerk is geweest in de oorlogsjaren. Maar dat vergt onderzoek en gaat veel verder dan inventariseren. Als ik ooit meer vrije tijd krijg zou ik me daar wel in willen verdiepen.'

IDENTITEIT

Het hele archief van 1.032 stukken is nu geïnventariseerd, beschreven en toegankelijk gemaakt via internet. Op www.archiefeemland.nl kunnen onderzoekers en belangstellenden een goede indruk krijgen van de inhoud en kennismaken met de archiefvormers. Wim van den Hoonaard kent ze inmiddels door en door. Hij kwam tot de ontdekking dat in 2013 aardig wat jubilea te vieren zijn: 425 jaar geleden ontstond de protestantse gemeente Leusden, 185 jaar geleden werd de Dorpskerk aan de Arnhemseweg in gebruik genomen, 50 jaar geleden werd het Hervormd Centrum (nu de Marcuskerk) gebouwd en 50 jaar geleden werd de hervormde gemeente Leusden opgesplitst in de wijkgemeenten Leusbroek (nu Leusden-Zuid) en Hamersveld (nu Leusden-Centrum).

Archief Eemland streeft ernaar dat de collectie een afspiegeling is van het wel en wee in de regio. Met het ontsluiten van dit archief valt weer een aantal puzzelstukjes op hun plek. Wim kijkt reikhalzend uit naar het eerste archief van een moslimgemeenschap: 'Ook die geschiedenis maakt deel uit van onze identiteit.'